

A VÁROSI GAZDASÁG – (ÚJRA)ÉRTELMEZÉSI LEHETŐSÉGEK A GAZDASÁGFÖLDRAJZ OKTATÁSÁHOZ

NAGY ERIKA – IZSÁK ÉVA

URBAN ECONOMIES – TOWARDS RE-CONCEPTUALIZING
THE TEACHING OF ECONOMIC GEOGRAPHY

Abstract

The mainstream approaches that dominated economic geographical thinking up until the 1980s explained economic restructuring either by abstract spatial modelling or by focusing on bounded spaces, taking economic processes out of their socio-spatial contexts. Although, urban spaces were very much in the focus of such studies, cities were basically considered as physical containers of production and exchange, and thus did not provide an analytical framework for understanding the drivers of urban restructuring, particularly the way it was entangled with macroeconomic processes. In order to change the static and simplified view of cities as places/local scales of economic organisation, we introduce some powerful ideas and concepts that shaped discourses of cities in economic geography. Due to limited space, we focus on the critical political economic approach and the critiques and new ideas emerging from the cultural turn in the last two decades. In so doing we hope to induce changes in existing approaches to urban economies as this is taught in secondary education and presented in domestic academic discourses.

Keywords: urban economy, urban restructuring, socio-spatial inequalities, political economy, cultural turn

Bevezetés – a városi gazdaságról másképpen

Míg a városi terekben zajló folyamatok az utóbbi évtizedekben olyan kutatásokat szöntenőztek, amelyek a gazdaságföldrajz elméleti megújításához – többek a kritikai politikai gazdaságtani megközelítés főáramúvá váláshoz – vezettek (GYIMESI, Z. 2013; CZIRFUSZ, M. 2017), ennek a változásnak a hatásai kevésbé voltak érezhetőek a magyarországi földrajzoktatás tartalmában. A hagyományos, telephely-modellekre épülő szemlélettel szaktitító, Mozaik Kiadó által megjelentetett 10. osztályos tankönyvben (2013) ugyan a világ-gazdaság hálózati szerveződése került a középpontba, nem kapcsolódott azonban hozzá annak bemutatása, hogy a tőke, munkaerő, az áruk, az információk helyi beágyazódásának folyamata hogyan zajlik a városi terekben (JÓNÁS I. et al. 2013). Így a globalizációs folyamatok nehezen kapcsolhatók össze egyes városok felemelkedésével, mások hanyatlásával, a városi környezet átalakulásával és az ott jelentkező társadalmi konfliktusokkal. Ehhez viszonyítva kifejezetten visszalépés az OFI 2015-ös, 10. osztályos tankönyvének szemlélete (ARDAY I. et al. 2015). Ebben a városok gazdasági szerepének megjelenítése marginális. A szerzők alapvetően a nemzetgazdasági és globális/makroregionális léptékekre koncentráltak, a városok a hagyományos telephelyelméleti-funkcionális megközelítésben kerülnek elő, belső terek átalakulását pedig csupán városökológiai szempontból tárgyalják – így nem is válhat világossá, a városi terek átalakulása hogyan függ össze a makrogazdasági folyamatokkal.

Úgy gondoljuk, feltétlenül szükség lenne arra, hogy másképpen közelítsük meg a városok gazdasági folyamatait, egyszerre – egymással összefüggésben – bemutatva változó

csomóponti szerepeiket, a hierarchikus elosztási rendszerekben betöltött funkcióikat és a lokális terekben zajló átalakulásokat. Egyrészt mindezek nélkül nem érthető és értelmezhető meg teljes mélységükben a városi terekhez kötődő társadalmi problémák, konfliktusok és ezek okai, másrészt a városi átalakulásokon keresztül (is) jól megragadhatók az utóbbi évtizedek *reálgazdasági folyamatai* – a termelés globális vállalati keretek között történő szerveződése, a tőke, áruk, szolgáltatások, a munkaerő, a tudás bővülő nemzetközi áramlása, a technológiai fejlődés – és ezek *társadalmi-térbeli hatásai*. A városi gazdaságok strukturális átalakulását (pl. a szolgáltatások növekvő szerepét) e makrogazdasági folyamatok részeként tárgyaló megközelítések segítenek abban, hogy megintssük a városról, mint az értéktermelés színteréről kialakult statikus és sok szempontból leegyszerűsítő képet. Végül a városok, mint a gazdaságföldrajzi vizsgálódás terepei figyelmet érdemelnek azért is, mert az utóbbi másfél évtizedben *az állami* (elvileg kiegyenlítő szolgáltató) *területfejlesztési beavatkozások fő célpontjaivá váltak* kontinensszerte (BRENNER, N. 2009), így Magyarországon is. (A területi politikák versenyközpontú fordulata összekapcsolódott a városverseny-kutatásokkal is 2000-es évek elején; ezek egyszerre tükrözték a neoliberalizmus térnyerését az európai várospolitikai diskurzusokban és alakították a hazai szakmai vitákat – hasonló irányban, lásd pl. a Tér és Társadalom 1995/1–2. számát, illetve LENGYEL I. és RECHNITZER J. (2000) tanulmányát). A szakpolitikák ilyen irányú változása pedig úgy tűnik, tovább mélyítette a térbeli egyenlőtlenségeket – s ebben éppen a falu-város egyenlőtlenségek jelentik az egyik törésvonalat (EHRlich, K. et al, 2012).

A terjedelmi korlátok miatt az alábbiakban arra vállalkozhatunk, hogy röviden bemutassuk azokat a koncepciókat, amelyek a leginkább formálták a városi átalakulással kapcsolatos gazdaságföldrajzi vitákat az utóbbi évtizedekben. Ezek kapcsán utalunk gazdaságszerkezeti átalakulási folyamatokra is – amelyeket többnyire városi jelenségként jelenítenek meg a szakmai diskurzusokban és a közbeszédben, de véleményünk szerint valójában átfogóbb térbeli-gazdasági folyamatok lokális megjelenési formái.

A város mint a tőkefelhalmozás terepe – a kritikai politikai gazdaságtani megközelítés

A gazdaság térbeli szerveződéseinek elemzése a hetvenes évek végéig egyrészt a konkrét fizikai környezetből kiragadva, absztrakt modelleken keresztül történt, másrészt egyes helyekre, a lokális gazdasági folyamatokra fókuszáltnak, többnyire a tágabb kontextus tárgyalása nélkül. Ezek a hagyományos, térbeli eloszlásokra, mintázatokra koncentráló, *telephelyelméletekből kiinduló gazdaságföldrajzi megközelítések a városra a termelés és csere fizikai kereteként tekintettek* (COE, N. et al, 2008). Ezért nem szolgálhattak analitikai keretként ahhoz, hogy a városokban zajló társadalmi-térbeli átrendeződések alapvető okait – összefüggésüket a makrogazdasági folyamatokkal és azok mozgatórugóival – feltárják a gazdaság- és városföldrajzosok. A hetvenes éveken a városszociológiában és a társadalomföldrajzban is elméleti fordulat kezdődött, ami város gazdasági térként történő újraértelmezéséhez vezetett. CASTELLS, M. (1977) és HARVEY, D. (1973; 2013 [1978]) ekkortájt megjelenő munkáikban – választ keresve az egyenlőtlenségek és konfliktusok makacs újratermelődésére – kritikai politikai gazdaságtani megközelítésben értelmezték a városi folyamatokat, végső soron *a kapitalizmus társadalmi viszonyaiban, ezek térbeli logikájában* fölleve a magyarázatot. Az új kritikai áramlat hatására a látványosan, társadalmi konfliktusokkal kísérve átalakuló városi terek a gazdaságföldrajzosok fontos kutatási terepeivé váltak.

A városok, mint csomóponti helyek

Castells a várost a kollektív fogyasztás színtereként értelmezte, tehát olyan intézményi-térbeli keretként, amely biztosítja a munkaerőt a gazdaság zavartalan működéséhez, a társadalmi újraelosztási rendszereken, elsősorban a közszolgáltatásokon keresztül. A hetvenes évek városi mozgalmait a rendszer hiányosságaival, végső soron a jóléti állam ekkoriban kezdődő leépítésével magyarázta (CASTELLS, M. 1977). A nyolcvanas években kibontakozó globalizációs vitákhoz kapcsolódva továbblépett, és felhívta a figyelmet a gazdaság átalakuló térbeli szerveződésére. Ez utóbbi Castells értelmezésében áramlásokra épül, alapvetően globális hálózatok keretei között működik – amit részben az információs technológiák tesznek lehetővé – s átformálja a lokális tereket, az ott működő közösségeket, kultúrákat, identitásokat. Az „új gazdaság” térbeli szerveződésének csomópontjai a nagyvárosok, ahol a gazdasági átalakulás új egyenlőtlenségeket teremt (CASTELLS M. 2005).

Castells koncepciója kiindulópontként szolgált azokhoz a városhálózat-kutatásokhoz, amelyek kiléptek a hagyományos, nemzeti keretekre szorítókozó városhierarchia-vizsgálatok keretei közül, s elsősorban a globalizált gazdaság csomópontjaiként működő világvárosokra koncentráltak. A vizsgálódások középpontjában elsősorban az állt, hogy mi tesz gazdasági-hatalmi központokká városokat a globális áramlások rendszereiben. Az áramlat meghatározó kutatói, FRIEDMANN, J. (1995), SASSEN, S. (2000) és TAYLOR, P. (2001) alapvetően a globális üzleti „környezetben” születő vállalati döntések komplexitásával magyarázták a folyamatot, amelyekhez nélkülözhetetlenek a tudást és információt biztosító fejlett üzleti és pénzügyi szolgáltatások (a vállalati döntéseket segítő, naprakész tudást és információt igénylő jogi, menedzsment, befektetési tanácsadás, auditálás, hirdetés, PR-, marketing- és ingatlan-tanácsadás, szoftverfejlesztés stb). Ezek gyors bővülése egyszerre zajlott térbeli koncentrációjukkal a nagyvárosi terekben, ahol a képzett munkaerő, az információk, mindezek intézményi és infrastrukturális háttere, és kapcsolatrendszerek sűrű hálója (a tudástermelés és -megosztás alapvető feltétele) is rendelkezésre állt. Ezek a szolgáltatások a transznacionális vállalati döntési központjaival együtt tetek/tesznek városokat globális csomópontokká, világvárosokká, amelyek szerepköreit és lokális folyamatait elsősorban a más nagyvárosokhoz fűződő és nagyvállalati struktúrákba ágyazódó kapcsolatai formálják – és egyre kevésbé saját hinterlandjuk (CASTELLS M. 2005; BROWN, E. et al. 2010).

A világváros-kutatásokat – bár ma is fontos áramlatát jelentik a város- és gazdaságföldrajzi vizsgálódásoknak – sokan bírálják, erősen korlátozott ágazati és térbeli fókuszuk miatt (szolgáltatások; centrumtárségek nagyvárosai; globális áramlások) (BROWN, E. et al. 2010). A városi átalakulások és a gazdaság globalizációja közötti összefüggések mélyebb megismerését segítette, hogy az utóbbi másfél évtizedben mind többen foglalkoztak a „globális Dél” városaival, illetve a kis- és középvárosokkal, rámutatva, hogy a nem-világvárosi státuszú települések folyamatai is a globális kapitalizmus térbeli szerveződéseibe ágyazódnak (pl. ROBINSON, J. 2005; HAASE, A. – STEINFÜHRER, A. 2005; TIMÁR J. – NAGY E. 2007; EGEDY, T. – KOVÁCS, Z. 2011). Emellett vitákat gerjesztett a városhálózat-kutatásokra épülő, különböző rangsorok megjelenése is (1. táblázat), amelyek maguk is megerősítik a metropoliszok centrum-szerepét, és hitelessé teszik a városok versenyképességét előtérbe helyező politikákat (ANHOLT, S. 2007; ROBINSON, J. 2005). Mindez végső soron tovább erősíti a városok – és régióik – közötti egyenlőtlenségeket, a kutatókat pedig szembesítette munkájuk (nem feltétlenül kívánatos) következményeivel.

A város, mint befektetési terep

A DAVID HARVEY-hoz és követőihez kötődő politikai gazdaságtani értelmezések rámutatnak a közvetlen kapcsolatra a makrogazdasági és a lokális, városi terekben zajló folya-

Az A. T. KEARNEY-féle versenyképességi rangsor szempontrendszere
és a rangsor élén álló városok, 2016

The A. T. KEARNEY ranking of cities: dimensions and leading metropolises, 2016

Üzleti aktivitás	Humán tőke	Információ- áramlás	Kulturális élet	Politikai szerep
A világ legnagyobb vállalatai (Fortune 500) Peking	Külföldön születettek száma New York	Hozzáférés a hírekhez / TV Abu Dhabi, Dubai, Zürich, Genf, Brüsszel	Múzeumok Moszkva	Nagykövetségek, konzulátusok London
A legnagyobb, globális hálózattal rendelkező szolgáltató cégek London	Legjobb egyetemek Boston	Hírügynökségek központjai London	Vizuális és előadó-művészetek New York	Befolyásos tudományos műhelyek Washington D.C.
Tőkepiaci tranzakciók értéke New York	Egyetemi diplomások Tokió	Szélessávú internet előfizetői Genf, Zürich	Sport-események London	Nemzetközi szervezetek központjai Genf
Tengeri áruszállítás Sanghaj	Külföldi egyetemi hallgatók London	Szólásszabadság érvényesítése Stockholm	Külföldi turisták London	Nemzetközi politikai rendezvények Brüsszel
Nemzetközi gazdasági konferenciák/ICCA Párizs	Nemzetközi iskolák Hongkong	Online jelenlét Szingapúr	Kulináris élvezetek New York	Globális szerepkörű helyi intézmények New York

Forrás/Source: A. T. KEARNEY, Global Cities Report, 2016

matok között azzal, hogy a városi tereket a tőke térben rögzített formájának tekintik. Ebben a megközelítésben tehát az épített környezet átalakításának megvan a szerepe a tőkefelhalmozás folyamatában.

- I) Megteremti a termelés, a csere és fogyasztás fizikai kereteit, s ezzel hatékonyabbá teszi magát a felhalmozási folyamatot – például a közlekedési vagy az információs infrastruktúrák fejlesztésével –, ami azonban lassan megtérülő és kockázatos folyamat, és sok esetben túlmutat egyetlen befektető érdekein.
- II) Az épített környezetbe történő beruházáshoz ezért az aktuális szükségleteknél több ösztönző kell, ami Harvey szerint a kapitalista versenyből eredő túltermelés és az ennek eredményeként csökkenő tőkehozam. A termelésben emiatt felszabaduló, a pénz- és tőkepiacokon keresztül jobb megtérülést kereső tőke egyik fontos célpontja az épített környezet, elsősorban azok a városi terek és ingatlanpiaci szegmensek, ahol a megtérülés éppen a leggyorsabbnak és legbiztosabbnak tűnik (HARVEY, D. 2013).

Ebben a folyamatban a városi terek – irodák, bevásárló központok, szállodák, lakások stb. – tehát felhalmozott (befektetett) tőkeként jelennek meg, amelyeket (ezek tulajdonjogát) ma már a globális tőke- és pénzpiacokon adnak-vesznek. Az épített környezet azonban elavul – fizikailag és funkcionális értelemben is –, ezért leértékelődik, egyre nehezebben mobilizálható (adható el). A városi terek leértékelődése, majd újrahajszosítása – az épített környezet átalakításának ciklikussága és különböző történelmi korszakokban kialakult, ma

is látható fizikai struktúrái – ezért ebben az értelmezésben *a gazdaság szerkezeti-térbeli átalakulásainak, a kapitalizmus térbeli logikájának megnyilvánulásai*.

A megújulás/hanyatlás/újrahasznosítás folyamata jól megragadható például a pusztuló belső városi lakónegyedek fizikai megújulásában és a tehetős társadalmi csoportok beáramlásában – a *dszentrifikációban*. Bár mindez látványosan a lakófunkciók városon belüli átrendeződését érinti, okait és a konkrét helyen túlmutató hatásait a gazdaságföldrajzi összefüggések feltárásával érthetjük meg. A megújulást egyrészt az érintett városrész ingatlanainak leértékelődése tette lehetővé (olcsó telkek a befektetéshez), másrészt a gazdaság átfogó szerkezeti átalakulása és az ezzel járó társadalmi átalakulás (pl. az ipari termelés globális átrendeződése, és az ipari munkások helyét elfoglaló tehetős, szolgáltató szektorban dolgozók növekvő súlya) (SMITH, N. 1996). A folyamat a kisebb városokat is érinti és mára globális jelenséggé vált, így nálunk is követhető (*1. kép*). A városi terek átalakításának a tőke mellett maga az állam is aktív részesévé vált, mégpedig egyre inkább a befektetők érdekeit követő, gazdasági növekedésre koncentráló várospolitikákon keresztül, ami pl. a városi tereket alapvetően átfőmáló gigaprojektek (új kulturális negyedek, sportlétesítmények stb.) támogatásában nyilvánul meg (HARVEY, 1989; SWYNGEDOUW, E. – MOULAERT, F. – RODRIGUEZ, A. 2002; az Antipode c. folyóirat 2002/3-as különszáma).

1. kép A dszentrifikáció nem csupán nagyvárosi folyamat: A vár megújuló környéke Veszprém
Photo 1 Gentrification in non-metropolitan spaces: The changing Castle neighbourhood in Veszprém
Forrás/source: saját fotó / photo by the authors

A kritikai politikai gazdaságtannak a városi terek átalakulását makrogazdasági folyamatokkal összekapcsoló koncepciója, a tőke térbeli „rögzítettségének” problematizálása jelentős hatást gyakorolt a gazdaságföldrajzi gondolkodásra. Bőven akadtak azonban ennek megközelítésnek *kritikusai* is, akik *kevésbé a tőkebefektetések térbeli folyamatokat alakító logikáját, inkább ennek átfogó, mindent meghatározó szerepét kérdőjelezték meg*.

A kulturális fordulat – a város, mint a mindennapi élet színtere

A kulturális fordulat nehezen megragadható folyamat: egyszerre jelentette új elméletek megjelenését, a korábbiak érvényességének megkérdőjelezését, új kérdések felvetését, és a tudomány társadalmi szerepének újragondolását. Ezek a kilencvenes években kibontakozó új áramlatok, viták a gazdaságföldrajzi gondolkodást is átfőmálták. A kulturális

fordulathoz kötődő megközelítések sokszínűek, ezekről terjedelmi korlátok miatt nem is vállalkozhatunk átfogó kép felvázolására, csupán igyekszünk rávilágítani néhány, a városi gazdaságok kapcsán felvetett új szempontra, kérdéskörre.

A kulturális fordulat a gazdaságföldrajzban többek között abban nyilvánult meg, hogy mind többen – vitatkozva a politikai gazdaságtani megközelítésekkel – nem csak a makrogazdasági folyamatok „termékeiként”, hanem *a mindennapi élet kereteiként értelmezték a városi tereket* (MASSEY, D. 1991). A várost a társadalmi kapcsolatok bonyolult színtereként jelenítették meg, amelynek nem-gazdasági funkciói (közösségi élet, irányítás-ellenőrzés stb.) éppoly fontosak, mint a piachoz kötődőek. Ez a figyelmet egyrészt a *piac működésének tágabb politikai-társadalmi összefüggéseire, ezek lokális megjelenésére* (pl. a várospolitikákra) irányította, másrészt azokra a tevékenységekre, amelyeket korábban nem soroltak az „értéktermelő” tevékenységek körébe (pl. háztartási munkára és az informális gazdaság különböző formáira) (MASSEY, D. 2008; GIBSON-GRAHAM, J. K. 2002). A városi gazdaság kutatásában ezért több figyelmet kaptak *az egyének, az intézmények, a vállalatok mindennapi gyakorlatai, működésük, és más szereplőkhöz fűződő viszonyuk* – a globális vállalati szereplők helyi társadalmi beágyazódásától a tömegturizmus gerjesztette lokális konfliktusokig (COE, N. et al. 2008; NAGY E. – BOROS L. 2010).

A viták fontos csomópontját jelentették a városi térhez kötődő jelentéstartalmak is. Ezeket a politikai gazdaságtani értelmezések a tőkefelhalmozás folyamatának részeként (hasznosítható szimbolikus tőkeként) értelmezik (HARVEY, D. 1989). A kulturális fordulathoz kapcsolódó áramlatok ugyanakkor az egyes (városi) helyekhez kapcsolódó jelképeket, tudást, hagyományokat elsősorban a városban élők identitását és mindennapi gyakorlatait formáló tényezőknak tekintik. Ezek az eltérő megközelítések jól megragadhatók *a fogyasztás tereinek átalakulását* elemző munkákban. Ez a kérdéskör a városi terek látványos átrendeződése, a kereskedelem, a turizmus, a szabadidős tevékenységek bővülése miatt került előtérbe a nyolcvanas évek végén. Politikai gazdaságtani megközelítésben ezt a folyamatot alapvetően a tőke gyors forgásából várt haszon, tehát az áruk/szolgáltatások gyors eladása, és a piaci szereplők versengése mozgatja. Mindez egyrészt a fogyasztáshoz kötődő újabb és újabb terek létrehozását ösztönzi, amelyek egyszerre teremtik meg a lehetőségét a vásárlók manipulálásának és a termékek gyors eladásának, valamint a városi tereket átformáló ingatlanbefektetéseknek. Az átalakulás ráadásul túlmutat a fogyasztás konkrét színterein – a helyi hagyományokat tálcán kínáló éttermeken, a multikulturális közeget imitáló bevásárló központokon –, a beruházásokkal le-, vagy éppen fölértékelve utcákat, negyedeket, mint fogyasztói, lakó- és köztereket is (ZUKIN, S. 2009). Az ezzel a megközelítéssel leegyszerűsítő tartalma miatt vitázó gazdaságföldrajzosok azonban másként, a társadalmi kapcsolatok színtereiként, új identitások forrásként is tekintenek a fogyasztás tereire. Nem csekély szerepet tulajdonítanak ugyan a tőkének az átalakulásokban, de rávilágítanak arra, hogy sok tényező alakítja a városi térhez való viszonyunkat – a társadalmi nemekhez, etnikumokhoz tartozásunk, életkorunk, családi státuszunk, lakóhelyünk stb. –, hogy milyen képet alkotunk róla, hogyan használjuk és formáljuk azt (*2. kép*) (MILLER, D. 2001; GLENNIE, P. – THRIFT, N. 1996). Az utóbbi megközelítés rámutat a városi gazdaság sokszínűségére és összetettségére, és ösztönözést új, tágabb gazdaság-definíciók megalkotásához – ami a kulturális fordulathoz kötődő viták egyik legfontosabb eredménye.

Összefoglalás – a városokról, másképpen?

A nemzetközi és a hazai szakirodalom is ad tehát muníciót a városok gazdasági-térbeli folyamatokban betöltött szerepének árnyalt, világos bemutatásához. A városokra a glo-

2. kép A kelet-német ipar ikonikus termékét, mint a hovatartozás jelképét megjelenítő graffitit a berlini fal közelében, a keleti oldalon (2013)

Photo 2 Expressing East German identity by 'Trabant' graffiti in East Berlin

Forrás/source: saját fotó / photo by the authors

balizálódó gazdaság lokális léptékeként tekintő kutatók az átalakuló csomóponti szerepekre és az ezekből következő társadalmi-térbeli folyamatokra irányították a figyelmet – a növekvő városi egyenlőtlenségekre, a metropoliszok növekvő, esetenként nemzetállamokéhoz hasonló autonómiájára stb. (SMITH, N. 1996). Az előbbi, makrofolyamatokból kiinduló megközelítéssel vitatkozva mind többen átfogóbb módon, *a mindennapi élet színtereként* értelmezték a várost, amelynek kutatása lehetőséget ad *a gazdaság sokszínűségének* megértére is (MARSTON, S–JONES, J. P. 2005; BERKI M. 2017). A gazdaságföldrajzban az utóbbi másfél évtizedben elterjedt, az előbbi két értelmezést többé-kevésbé összekapcsoló megközelítés pedig a várost olyan helynek tekintti, amelynek határai ugyan elmosódnak – gondoljunk pl. az ingázásra, vagy a szolgáltatások igazgatási határt átlépő vonzására, vagy az áruk és információk szüntelen áramlására –, mégis a térnek azon része, ahol jól megragadható, *hogyan működnek és kapcsolódnak össze a nemzetközi vállalati struktúrák, a hierarchikusan szerveződő állami intézményrendszerek, és a helyi társadalom mindennapi élete* (MASSEY, D. 1991; COE, N. et al, 2008; itthon ld. BARTA GY. et al, 2006). Ezek az értelmezések – bármelyiket is választjuk kiindulópontként – segíthetnek a térbeli-gazdasági átrendeződések mozgatórugóinak megértésében.

NAGY ERIKA

MTA KRTHK Regionális Kutatások Intézete, Békéscsaba
nagy@rkk.hu

IZSÁK ÉVA

ELTE TTK Földrajz- és Földtudományi Intézet, Budapest
eva.izsak@gmail.com

IRODALOM

- ANHOLT, S. 2007: Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions. Palgrave Macmillan, Houndsmills
- ARDAY I.–KÓSZEGI M.–SÁRINÉ GÁL E.–ÜTÖNÉ VISI J. 2015: Földrajz 10. Kísérleti tankönyv. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest. 264 p.

- BARTA GY. – CZIRFUSZ M. – KUKELY GY. 2006: A város és gazdasága. – In: GYÓRI, R. – HAJDÚ, Z. (szerk.): Kárpát-medence: Települések, tájak, régiók, térstruktúrák. MTA RKK – Dialóg Campus, Pécs-Budapest, pp. 25–42.
- BERKI M. 2017: A földrajzi lépték változó értelmezése és a cselekvőhálózat-elmélet. – *Földrajzi Közlemények* 141. 3. pp. 203–215.
- BRENNER, N. 2009: Open questions on state rescaling. *Cambridge Journals of Regions, Economy and Society* 4. 2. pp. 123–139.
- BROWN, E. – DERUDDER, B. – PARNREITER, C. – PELUPESSY, W. – TAYLOR, P. – WITLOX, F. 2010: World City networks and global commodity chains – towards a world-system's integration. – In: DERUDDER, B. – WITLOX, F. (szerk.): *Commodity chains and world cities*. Wiley-Blackwell, Oxford. pp. 15–41.
- CASTELLS, M. 1977: *The urban question: A Marxist approach*. Edward Arnold, London, 502 p.
- CASTELLS M. 2005: A hálózati társadalom kialakulása. Az információ kora – Gazdaság, társadalom és kultúra I. kötet. Gondolat–Infonia, Budapest. 662 p.
- COE, N.M. – KELLY, P. F. – YEUNG, H. W. C. 2008: *Economic Geography*. Blackwell, Oxford, p. 426
- CZIRFUSZ M. 2017: A gazdaságföldrajz elméleti térről és gazdaságról – tanulságok a gazdaságföldrajz oktatása számára. – *Földrajzi Közlemények* 141. 3. pp. 192–202.
- EGEDY, T. – KOVÁCS, Z. 2011: Budapest as a destination of migration: the view of transnational creative workers. *Hungarian Geographical Bulletin* 60. 2. pp. 161–188.
- EHRLEICH, K. – KRISZAN, A. – LANG, T. 2012: Urban development in Central and Eastern Europe – between peripheralization and centralization? *disP – The Planning Review*, 48. 2. pp. 77–92.
- FRIEDMANN, J. 1995: Where we stand: A decade of world city research. – In: TAYLOR, P. – KNOX, P. L. (eds.): *World cities in a world system*. Cambridge University press, Cambridge, pp. 21–47.
- GIBSON-GRAHAM, J. K. 2002: Beyond Global vs. Local: Economic politics outside the binary frame. – In: HEROD, A. – WRIGHT, M. (eds): *Geographies of power: placing scale*. Blackwell, Oxford. pp. 25–60.
- GLENNIE, P. – THRIFT, N. 1996: Consumption, shopping and gender. – In: WRIGLEY, N. – LOWE, M. (eds.): *Retailing, consumption and capital*. Longman, Harlow. pp. 221–237.
- GYIMESI Z. 2013: Bevezetés: A város politikai gazdaságtana. – In: JELINEK, CS. – BODNÁR, J. – CZIRFUSZ, M. – GYIMESI Z. (szerk.): *Kritikai városkutatás*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, pp. 39–54.
- HAASE, A. – STEINFÜHERER, A. 2005: Cities in East-central Europe in the aftermath of post-socialist transition. *EUROPA XXI* 13. pp. 97–110.
- HARVEY, D. 1973: *Social justice and the city*. Arnold, London. 336 p.
- HARVEY, D. 1989: *The Condition of Postmodernity. An Enquiry into Origins of Cultural Change*. Blackwell, Oxford, 378 p.
- HARVEY, D. 2013: Az urbanizációs folyamat a kapitalizmusban: Egy elemzési keret. – In: JELINEK, CS. – BODNÁR J. – CZIRFUSZ M. – GYIMESI Z. (szerk.): *Kritikai városkutatás*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, pp. 55–88.
- JÓNÁS I. – PÁL V. – SZÖLLŐSY L. – VÍZVÁRI A. 2013: *Földrajz 10. Mozaik Kiadó, Szeged*. p. 232.
- KEARNEY, A.T. 2016: *Global Cities* <https://www.atkearney.com/documents/10192/8178456/Global+Cities+2016.pdf/8139cd44-c760-4a93-ad7d-11c5d347451a>
- LENGYEL I. – RECHNITZER J. 2000: A városok versenyképességéről. – In: HORVÁTH, GY. – RECHNITZER, J. (szerk.): *Magyarország területi szerkezete az ezredfordulón*. MTA RKK, Pécs, pp. 130–152.
- MARSTON, S. – JONES, J. P. 2005: Geography without scale. *Transactions of the Institute of British Geographers*. New Series, 30. 4. pp. 416–432
- MASSEY, D. 1991: The global sense of place. *Marxism Today*, June, pp. 24–29.
- MASSEY, D. 2008: *For space*. SAGE, London 222 p.
- MILLER, D. 2001: Consumption: Objects, subjects and mediations in consumption. *Taylor & Francis*. Oxford. 463 p.
- NAGY E. – BOROS L. 2010: A kulturális fordulat és hatása a gazdaságföldrajzban. – BOROS L. – MÉSZÁROS R. – NAGY E. – NAGY G. – PÁL V. (szerk.): *A globális gazdaságföldrajzi dimenziói*. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 57–84.
- ROBINSON, J. 2005: Urban geography: World cities or a world of cities? *Progress in Human Geography*, 29, pp. 757–765.
- SASSEN, S. 2000: *Cities in a world economy*. Pine Forge Press, Thousand Oaks-London, 182 p.
- SMITH, N. 1996: *The new urban frontier. Gentrification and the revanchist city*. Routledge, London-New York 262 p.
- SWYNGEDOUW, E. – MOULAERT, F. – RODRIGUEZ, A. 2002: Neoliberal Urbanization in Europe: Large-Scale Urban Development Projects and the New Urban Policy. *Antipode* 34. 3. 542–577.
- TAYLOR, P. 2001: Specification of the World City network. *Geographical Analysis*, 33. pp. 181–194.
- TIMÁR J. – NAGY E. 2007: A középvárosi dzsentifikáció és társadalmi hatásai a poszt-szocialista Magyarországon. – In: ENYEDI GY. (szerk.): *A történelmi városközpontok átalakulásának társadalmi hatásai*. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. pp. 293–317.
- ZUKIN, S. 2009: *How Brooklyn Became Cool*. – In: ZUKIN, S. (szerk.) *Naked city: the death and life of authentic urban places*. Oxford University Press, Oxford.